

VERSENYJOG ÉS VÁLASZTOTTBÍRÁSKODÁS AZ EURÓPAI UNIÓBAN¹

DÖMÖTÖRFY BORBÁLA TÜNDE
doktoranda (PPKE JÁK)

1. Bevezetés

A nemzetközi gazdasági kapcsolatok fellendülése és a komoly piaci erővel rendelkező vállalatcsoportok kialakulása mind a versenyjog, mind pedig a választottbíráskodás erőteljes térnyerését eredményezték az utóbbi évtizedekben. A gazdaság ilyen irányú fejlődése egyrészt a jog „privatizációját” hívta életre az alternatív vitarendezési módok elterjedése által, másrészt viszont a közérdek védelmében egyre több országban megjelent a piaci verseny szabályozása is.

Az Európai Unióban a versenyjog terén a hatósági jogalkalmazás súlya jelentősen meghaladja a magánjogi jogérvényesítését,² azonban utóbbi elterjesztésének szorgalmazása az elmúlt évtizedben egyre hangsúlyosabbá vált, válik,³ mivel „elősegíthetné a trösztellenes szabályoknak való nagyobb fokú megfelelést és fokozná a jövőbeni jogsértésektől való tartózkodást.”⁴

A versenyjogsértések kapcsán felmerülő kárigények jelentős része a kereskedők érdekkörébe esik, akik jogvitáik rendezéséhez évszázadok óta előnyben részesítik a választottbírói utat. A kereskedelmi választottbíráskodás jogintézménye egyébként is nagy múltra tekint vissza, aminek fényében hiányosságnak tekinthető, hogy az eredetileg

¹ A kutatás a TDK-ért Közhasznú Alapítvány támogatásával valósult meg.

² Conor C. TALBOT: *An Introduction to Arbitration and Competition Law: Troubled Waters on the way to a Brave New World*. European University Institute – DRAFT Working Paper, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1577859 (2010. 09. 24.), BASSOLA Bálint – FEJES Gábor: Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények – Néhány alapvetés. In: BOYTHA Györgyné (szerk.): *Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények*. Budapest, HVG Orac, 2008. 21.

³ Lásd pl. Denis WAELBROECK – Donald SLATER – Gil EVEN-SHOSHAN: *Ashurst Study on the conditions of claims for damages in case of infringement of EC competition rules*. Ashurst, 2004. <http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/study.html> (2010. 09. 29.), *Zöld Könyv – Az EK anti-tröszt szabályainak megsértésére épülő kártérítési keresetekről*. COM/2005/0672 végleges; *Fehér Könyv – Az EK trösztellenes szabályainak megsértésén alapuló kártérítési keresetekről*. COM/2008/0165 végleges.

⁴ BOYTHA Györgyné: Előszó. In BOYTHA Györgyné (2008) i. m. 11.

gazdasági integrációnak szánt Európai Gazdasági Közösség, majd jogutódai mindmáig nem szabályozták az ezzel kapcsolatos kérdéseket. Az egységes uniós szabályozás hiányának folyományaként megjelenő visszasságok, bizonytalanságok hátrányosak lehetnek akár az alapszabadságok, s így a belső piac működése szempontjából is.

2. Versenyjog és választottbíráskodás: kibékíthető ellentét?

A versenyjog és a választottbíráskodás első látásra nehezen összeegyeztethetőnek tűnik. Egyik a privát-autonómia intézménye, annak megengedése a felek számára, hogy a jog bizonyos részeit „privatizálják”,⁵ míg a másik az állam beavatkozása a privát-autonómiába közérdekből, a felek döntési jogosultságának és a szabad piacnak a korlátozása a társadalmi jólét érdekében.⁶ Alaposabban vizsgálva a kérdést azonban megállapítható, hogy képesek együtt élni, összeegyeztethetőek, s viszonyuk rendezésének számos fejlesztő hatása lehet a jövőre nézve.

Az összehangolás szükségességét támasztja alá az is, hogy mind a versenyjog, mind a választottbíráskodás térnyerése azonos okokra vezethető vissza, még ha azoknak ellentétes aspektusaira is. Kétségtelen ugyanis, hogy a két terület jogi irodalma által tárgyalt tényezők, így a „piaci viszonyok gazdasági térhódítása”, a „nagyobb vállalat csoportosulások kialakulása”,⁷ valamint a „nemzetközi kereskedelem fellendülése, és hogy annak szereplői egyre inkább a multinacionális vállalatok lesznek”,⁸ szorosan összefüggnek egymással.

3. Versenyszabályok alkalmazhatósága a választottbíráóságok által

A választottbíráóság⁹ hatáskörének megállapíthatóságára általánosságban olyan ügyben van lehetőség, melyet a felek maguk is egyezséggel rendezhetnének, illetve az eljárás tárgyáról szabadon rendelkezhetnek.¹⁰ Amennyiben a jogvita eldöntéséhez valamiféle közérdek fűződik, ez a privát-autonómia nem áll fenn.

⁵ Stephen J. WARE: Default Rules from Mandatory Rules: Privatizing Law Through Arbitration. *Minnesota Law Review*, 1999/3. (February) 704.

⁶ Seyed Nasrollah EBRAHIMI: *Mandatory Rules and Other Party Autonomy Limitations in International Contractual Obligations*. London, Athena Press, 2005. 277. Kroes korábbi versenypolitikai biztos a következőképpen fogalmazta meg a Bizottság célját: „a verseny védelme a piacon, hogy növeljük a fogyasztói jólétet és az erőforrások hatékony elosztását.” (SPEECH/05/512 Neelie KROES: *European Competition Policy – Delivering Better Markets and Better Choices*. London, 2005. 09. 15.).

⁷ CSÉPAI Balázs: Versenyjog és versenypolitika – általános áttekintés. In: BOYTHA GYÖRGYNÉ (Szerk.) *Versenyjog*. Budapest, Szent István Társulat, 2009. 20.

⁸ HORVÁTH Éva – KÁLMÁN György: *Nemzetközi eljárások joga – A kereskedelmi választottbíráskodás*. Budapest, Szent István Társulat, 2005. 58.

⁹ A választottbíráskodás fogalma nem egységes. Horváth – a szakirodalomban általánosan elfogadott – megfogalmazásában „a választottbíráóságok olyan bíróságok, amelyek egy vagy több választottbíróból állnak, akikre – az állami bíróságok helyett – a felek magánjogi akaratnyilatkozattal rúhúzták a polgári jogi jogvita eldöntését.” Ld. HORVÁTH–KÁLMÁN i. m. 54.

¹⁰ WALLACHER Lajos: Választottbíráóság kikötése versenyjogi ügyekben. In: HARMATHY Attila: *Jogi tanulmányok*. Budapest, ELTE ÁJK, 1996. 190. Hasonló megfogalmazást ad az UNCITRAL Mintatörvény alapulvételével készült 1994. évi LXXI. törvény a választottbíráskodásról, 3. § (1) bekezdése is.

A versenyjog tipikusan ilyen közérdeket hordozó normák összessége,¹¹ az Európai Bíróság *Eco Swiss China Time Ltd kontra Benetton* ítéletében ki is mondta, hogy a versenyszabályok közvetlenül a tagállamok közrendjének¹² részét képezik.¹³ Joggal merül fel tehát a kérdés, hogy versenyjogi ügyek elbírázhatók-e választottbírási úton?

Európában mára általánosan elfogadott az igenlő válasz, köszönhetően az Európai Bíróság fent említett ügyben hozott döntésének. Az ügy alapját egy órákra kötött licenciaszerződést képezte, melyet az *Eco Swiss China Time Ltd.* és a *Bulova Watch Company Inc.* kötött a *Benetton International NV*-vel, és tartalmazott egy piacfelosztási kikötést. A felek a szerződéssel kapcsolatos jogvitáikra a Holland Választottbírási Intézet joghatóságát, alkalmazandó jogként pedig a holland jogot kötötték ki. A *Benetton* a szerződést annak lejáratá előtt felmondta, melynek folyományaként sor került a választottbírási eljárására. Az eljáró tanács a *Benetton*t 23 750 000 USD, és a két választottbírási eljárás költségének megfizetésére kötelezte, mely döntéssel szemben a vállalat keresetet nyújtott be az ítéletek érvénytelenítése és végrehajtásának felfüggesztése érdekében. Keresetében arra hivatkozott, hogy a licencia szerződés ellentétes a közrenddel, mert a piacfelosztási kikötés, amit tartalmaz, sérti a Szerződés 81. [101.] cikkét. Az ügyben végül a Holland Legfelsőbb Bíróság fordult az Európai Unió Bíróságához előzetes döntéshozatalért.

A döntés kapcsán felmerülő egyes kérdések tárgyalására a későbbi fejezetekben sor kerül, ehelyütt csupán annyi releváns, hogy a Bíróság nem mondta ki *expressis verbis* a választottbírási eljárás jogosságát versenyjogi kérdésekben, az ítéletet követően azonban több tagállami bíróság megtette ezt.¹⁴

3.1. A versenyszabályok hivatalból történő alkalmazása

A választottbírási eljárások nem csak oly módon találkozhatnak versenyjogsértéssel, ha a felek versenyjogi kérdéseket utalnak eléjük. Lehetséges, hogy a versenyszabályokra egyik fél sem hivatkozik, viszont a bírák észlelik azt. Felmerül a kérdés, kötelességük-e figyelembe venni hivatalból a versenyszabályokat ítéletük meghozatala során? Ha a jogvitában valamely tagállam joga válik alkalmazandóvá, a kérdés megválaszolása nem vet fel nehézségeket.

Más a helyzet, ha harmadik ország joga, vagy a *lex mercatoria* alapján, esetleg *ex aequo et bono* elbírálandó a jogvita. A választottbírási eljárás ugyanis kötve van a felek jogválasztásához, annak figyelmen kívül hagyása az ítélet megtámadásához, illetve érvénytelenítéséhez vezethet.¹⁵ Ezen esetekben nincs alkalmazási kényszer, viszont alkalmazhatják

¹¹ SPEECH/05/512 2005.

¹² A közrend – bár rokon jogintézmény – nem azonos a feltétlen alkalmazást igénylő kényszerítő normák csoportjával, melybe a versenyjogi szabályok is tartoznak, annál tágabb fogalom, s e szabályok annak részét képezik. E dolgozat témája szempontjából elhatárolásuk kérdése kevésbé releváns, illetve területi korlátok miatt nem lehetséges.

¹³ C-126/97. sz. ügy *Eco Swiss China Time Ltd. kontra Benetton International NV* [EBHT 1999., I-03055. o.] 32. pont.

¹⁴ Pl. *Société Aplix v. Société Velcro*, Appel Paris, 14 October 1993 [1994] Rev. Arb. 165, *Dirland Télécom SA v. Viking Telecom AB*, decision T 4366-02 of the Court of Appeal for Western Sweden 29.12.03., *ET Plus SA v. Welter*, [2005] EWHC 2115 (Comm).

¹⁵ HORVÁTH-KÁLMÁN i. m. 86.

a versenyszabályokat,¹⁶ ha úgy ítélik meg, hogy az ítélet kikényszeríthetősége miatt fontos.¹⁷ Nem kötelességük azonban az *ex officio* alkalmazás.¹⁸

Blessing felteszi a kérdést, nem minősülne-e nem kívánatos „segédletnek”, ha a választottbírótság bármelyik fél kérelme nélkül figyelembe venné az általa észlelt versenyjogsértéseket.¹⁹ Ennek megválaszolását nehezíti, hogy az ítélet érvénytelenítésének alapjául szolgáló okokat eltérően fogalmazhatják meg az egyes jogrendszerek, azonban az UNCITRAL Mintatörvény egységesítő hatása tetten érhető.²⁰

A Mintatörvény 34. cikk (2) bekezdésének (iii) pontja a döntés érvénytelenítési okként említi ha „a határozat olyan vitával foglalkozik, amelyet nem szándékoztak a választottbírósnál szerződés hatálya alá vonni, vagy amely nem esik a választottbírósnál szerződés hatálya alá, vagy olyan ügyben tartalmaz döntést, amely a választottbírósnál szerződés körén kívül esik, azzal a feltétellel, hogy ha a választottbírósnál elé terjesztett kérdésekben hozott döntések elválaszthatók azoktól, amelyeket nem terjesztettek elő”.²¹ Ha valamilyen versenyjogsértés figyelmen kívül hagyása az ítélet érvénytelenítését alapozná meg, az nehezen tekinthető a választottbírósnál elé terjesztett kérdésben hozott döntéstől elválaszthatónak. A Mintatörvény idézett szakasza alapján tehát a választottbírók jogosultsága a versenykérdések hivatalbóli vizsgálatára megállapítható.

Annak ténye, hogy az *ex officio* vizsgálatot egyetlen jogszabály sem írja elő egyértelműen, egyébként sem jelenti azt, hogy arra vonatkozólag semmilyen kötelességük ne lenne. A választottbírói kinevezés elfogadásának egyik következménye ugyanis, „hogy a választottbírósnál közre kell működni az eljárásban, méghozzá úgy, hogy biztosítsa annak hatékony és gyors lebonyolítását”.²² Az pedig, ha az ítélet érvénytelenítésére, vagy elismerésre és végrehajtásra megtagadására kerülne sor versenyjogsértés figyelmen kívül hagyása miatt, értelemszerűen nem szolgálná az eljárás „hatékony és gyors” befejezését.

3.2. Versenyjogi kérdések a választottbírósnál előtt

A versenykorlátozások tilalmáról az Európai Bíróság az említett Eco Swiss-ítéletében állapította meg, hogy közvetlenül a tagállamok közrendjének²³ részét képezi,²⁴ s kétségtelen-

¹⁶ A harmadik ország kötelező alkalmazást igénylő normáinak alkalmazhatósága számos vitás kérdést vet fel (ld. bővebben: Ivana KUNDA: *Internationally Mandatory Rules of a Third Country in The European Conflict of Laws-The Rome Convention and the Proposed Rome I. Regulation*. Rijeka, Rijeka Law Faculty, 2007.).

¹⁷ Assimakis P. KOMNINOS: *Arbitration and EU Competition Law in a Multi-jurisdictional Settings*. Draft 4/12/2009 http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1520105 (2010. 09. 24.) 18.; KUNDA i. m. 260–261.

¹⁸ C-430/93 sz. ügy, *Van Schijndel kontra Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten* [EBHT 1995., I-4705. o.]; Richard WHISH: *Versenyjog*. Budapest, HVG-Orac, 2010. 313.; TALBOT i. m.; WARE i. m. 704.; KOMNINOS i. m. 1–49.

¹⁹ Marc BLESSING: *Arbitrating Antitrust and Merger Control Issues*. *Swiss Commercial Law Series*, (Hrsg. Nedim Peter VOGT, Zürich, Helbing & Lichtenhahn) Volume 14., 2003. 13.

²⁰ Például a Mintatörvény alapulvételével készült Magyarországon a választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. Törvény is (BÁNREVY GÁBOR: *A nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Budapest, Szent István Társulat, 2009. 28.); HORVÁTH-KÁLMÁN i. m. 92.

²¹ UNCITRAL Mintatörvény, 34. cikk (2) bek. (iii) pont.

²² HORVÁTH-KÁLMÁN i. m. 74.

²³ Ld. 12-es lábjegyzet.

²⁴ Eco Swiss, 37. pont.

nül megtalálható mögötte a jelentős közérdek, mely a feltétlen alkalmazást igénylő imperatív normák sorába juttatja. A választottbíróskodások nem bírálhatnak el közjogi jellegű kérdéseket, viszont az antitörzst jog alkalmazásának is vannak magánjogi jellegű vonatkozásai. Mivel ezen esetekben már magánjogi szankciók merülnek fel, illetve nincs fenntartva kizárólagos hatáskör, nem indokolt a választottbíróskodási út igénybevételenek a kizárása.

Wallacher egy 1996-ban publikált tanulmánya felhívja a figyelmet, hogy az egyes jogrendszerek eltérően ítélik meg, lehetséges-e versenyszerepi kérdésekkel közvetlenül a választottbíróskodáshoz fordulni, avagy arra csak egy jogvita járulékos kérdésékként kerülhet sor?²⁵

Európában az említett publikáció megjelenése óta eltelt idő alatt ennek megítélése jelentős változásokon esett át, s az *Eco Swiss* döntés óta több tagállam bírósága – többek között a *Wallacher* által a 90-es években csak védekezést engedő rendszer tipikus példájaként említett Franciaország – ítéletben állapította meg a választottbíróskodások eljárásai jogosultságát versenyszerepi ügyekben.²⁶

Az az általános vélekedés, mely szerint a fúziókontroll eljárásban a választottbíróskodások nem játszhatnak szerepet, az elmúlt évek során szintén megváltozott. Az első eset, amikor ilyen jellegű ügy került választottbíróskodás elé, az 1992-es *Elf Aquitaine* ügy²⁷ volt; 2000 óta pedig egyre gyakoribbá válnak a hasonló eljárások.²⁸ Fontos hangsúlyozni azonban eltérő, különleges jellegüket.²⁹ Ezekben az esetekben arról van szó, hogy a kötelezettségvállalásokba beillesztenek egy választottbíróskodási klauzult, s a kötelezettségvállalás be nem tartása esetén az, akinek az érdekeit sérti, jogosult a választottbíróskodás elé vinni a vitát.³⁰ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a Bizottság bármiféle joghatóságot delegálna a választottbíróskodásokra, azok joghatósága csak a magánjogi szankciók (pl. kártérítés, semmisség) vonatkozásában állhat fenn.

E kérdések elbírálására a választottbíróskodási út igénybevehetősége kétségtelen, hiszen magánjogi jellegű kötelezettségvállalásokból származnak: a fúzióban érdekelték saját rendelkezése volt szükségük létrejöttükhöz.³¹

4. Együttműködési problémák

4.1. Előzetes döntéshozatali kérelem terjesztése az Európai Bíróság elé

Az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (továbbiakban: EMUSZ) rögzíti, hogy a Szerződések értelmezése és az uniós intézmények, szervek vagy hivatalok jogi aktusainak érvényessége és értelmezése kérdésében az Európai Unió Bírósága rendelkezik

²⁵ WALLACHER i. m. 206.

²⁶ Société Apfrix v. Société Velcro, Appel Paris, 14 October 1993 [1994] Rev. Arb. 165.

²⁷ Case No IV/M.235 -Elf Aquitaine -Thyssen / Minol Date: 04.09.1992 Document No 392M0235.

²⁸ Patrick WAUTELET: *Arbitration in EU Commission Cleared Merger Transactions*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=970253 (2010. 09. 24.) 2.

²⁹ Uo. 1–11.

³⁰ Gordon BLANKE: *International Arbitration in EC Merger Control: a „Supranational” Lesson to be Learnt*. *European Competition Law Review*, 2006/6. 325.

³¹ A Bizottság közleménye a 139/2004/EK tanácsi rendelet és a 802/2004/EK bizottsági rendelet alapján elfogadható korrekciós intézkedésekről, HL C [2008] 267/01, 1–27.

hatáskörrel, majd szabályozza azokat az eseteket, amikor a tagállami bíróságok az Európai Unió Bíróságához fordulhatnak, illetve kötelesek fordulni.³²

A választottbíróságok nem minősülnek egy tagállam bíróságának az EUMSZ 267. cikke értelmében, így nem fordulhatnak a Bírósághoz előzetes döntéshozatalért. 1982-ben a *Nordsee*-ügyben a Bíróság ítéletben mondta ki, hogy a választottbíróságok nem terjeszthetnek elő előzetes döntéshozatal iránti kérelmet,³³ amit később az *Eco Swiss*-ítéletben meg is erősített.³⁴ Közvetetten, az állami bíróságok beavatkozásával tette ezt csak lehetővé a *Nordsee*-³⁵ és az *Eco Swiss*-döntés.³⁶

Bár az utóbbi egy-másfél évtized során történtek jelentős változások mind a „versenyjog decentralizációja” és a magánjogi igényérvényesítés előretörése, mind pedig az alternatív vitarendezési módok Bizottság általi megítélése terén, a választottbíróságoknak közvetlenül továbbra sincs lehetőségük előzetes döntéshozatal iránti kérelem előterjesztésére, ami az egységes jogalkalmazás, a jobbiztonság, és a gyors és végleges eljárás kívánalmát jelentős mértékben sértheti. Amennyiben ennek okán az uniós jog téves alkalmazására, vagy mellőzésére kerül sor, az a választottbírói ítélet érvénytelenítését, illetve elismerésének és végrehajtásának megtagadását kockáztatja. Az állami bíróságok előtti érvénytelenítési eljárásban lehetőség van előzetes döntéshozatal iránti kérelmet előterjeszteni, a cél azonban ennek elkerülése lenne. Az, hogy az állami bíróságok általi segítségnyújtás során erre lehetőség van, félmegoldásként kezelhető. A probléma viszont teljesen megoldatlan, ha az eljárás helye az Unión kívüli állam területére esik. Kiegészítő tevékenység folytatása ugyanis az eljárás helye szerinti állam bíróságainak hatáskörébe tartozik, melyek ez esetben szintén nem minősülnek valamely tagállam bíróságának.

Kétségtelen, hogy a gyakran 2-3 évig elnyúló előzetes döntéshozatali eljárások nehezen egyeztethetők össze a választottbíróságokra vonatkozó gyorsasági követelménnyel, azonban az eljárást még inkább elnyújtja, ha előzőleg valamely tagállami bírósághoz kell fordulni jogi segítségnyújtásért.

4.2. Együttműködés az Európai Versenyhálózattal

A Tanács 1/2003/EK Rendelete a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott verseny-szabályok végrehajtásáról (Modernizációs Rendelet) szabályozza a tagállamok bírósága-inak a Bizottsággal és a nemzeti versenyhatóságokkal való együttműködését.³⁷ A választottbíróságokra elvileg sem az ebben szabályozott jogosultságok, sem a kötelezettségek nem érvényesek, ahogy nem ejt szót róluk az EUMSZ és az együttműködés egyes rész-letkérdéseit szabályozó, *soft law* jellegű *Együttműködési közlemény*³⁸ sem.

³² EUMSZ 267. cikk.

³³ C-102/81. sz. ügy *Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co KG* [1982] ECR 1095.

³⁴ *Eco Swiss* 40. pont.

³⁵ *Nordsee* 14. pont.

³⁶ *Eco Swiss* 32. pont.

³⁷ 1/2003/EK, 15. cikk.

³⁸ Commission Notice on the co-operation between the Commission and the courts of the EU Member States in the application of Articles 81 and 82 EC[2004] HL C 101/4, 54–64. (a továbbiakban: *Együttműködési közlemény*).

A szabályozás összeegyeztetése választottbíróóságok sajátosságaival roppant nehéz feladat lenne, csak egy szemléletes példát említve: az *Együtműködési közlemény* kimondja, hogy a tagállamok bíróságai a versenyszabályok alkalmazásának vonatkozásában versenyhatóságokkal azonosan ítélemdők meg,³⁹ így érvényes rájuk a versenyhatóságok hálózatára vonatkozó *Együtműködési közlemény*⁴⁰ is. Mindazonáltal a választottbíróóságok, mint a privátautonómiát érvényre juttató intézmények semmilyen körülmények között nem kezelhetők azonosan a versenyhatóságokkal.

Az említett jogszabályok analógia alapján való alkalmazása, mind pedig alkalmazásuk mellőzése esetén fontos kérdések merülnek fel. Utóbbi esetben ugyanazokkal a problémákkal találkozunk, mint az előzetes döntéshozatal alkalmával: ha információ, illetve vélemény kérésére való jogosultságuk hiánya miatt nem fordulhatnak a választottbíróóságok a Bizottsághoz, s emiatt kerül sor esetlegesen versenyszabályt sértő döntés meghozatalára, azzal ítéletük érvénytelenítését, elismerésének és végrehajtásának megtagadását kockáztatják, mely sem a választottbíráskodás tekintélye, sem a jogbiztonság szempontjából nem kívánatos.

Ha viszont az együtműködésre vonatkozó jogszabályokat analógia alapján alkalmazzák a választottbíróóságokra – mint ahogy a gyakorlatban számos esetben erre sor kerül⁴¹ – az jelentős nehézségeket vet fel. Erre sor kerülhet a felek valamelyikének kezdeményezésére – aki kezdeményezheti ezt akár az eljáró választottbíróóságnál, akár az illetékes versenyhatóságnál – illetve az eljáró testület is dönthet úgy, hogy az ügybe bevonja a hatóságot.⁴²

Kétségtől van az együtműködés lehetővé tételének pozitív hatásai: növeli a hatóságok – sokáig ingatag – bizalmát⁴³ az alternatív vitarendezés e módját illetően, erősíti a jogalkalmazás egységességét és a jogbiztonságot, valamint szolgálja a felek gyors és olcsó eljáráshoz, illetve véglegességhez fűződő érdekeit, továbbá a választottbíróóság tekintélyének megőrzéséhez fűződő érdekeket is, információkérés esetén könnyíti a „nyomozást”.⁴⁴ Az *amicus curiae* intézménye azonban – mindezen elvithatatlan pozitívumok ellenére is – a választottbíráskodástól alapvetően idegen, s azzal szinte összeegyeztethetetlen.

4.2.1. AZ EGYÜTMŰKÖDÉS EGYES KÉRDÉSEI

Mielőtt az egyes kérdések tárgyalására sor kerülne, célszerű meghatározni az *amicus curiae* fogalmát: Blanke fogalomhasználatával megegyezően⁴⁵ esetünkben is a verseny-

³⁹ Együtműködési közlemény 2. bek.

⁴⁰ Commission Notice on cooperation within the Network of Competition Authorities HL C [2004] 101/03, 43–53. (ECN Közlemény).

⁴¹ KOMNINOS i. m. 18–26.

⁴² Renato NAZZINI: A Principled Approach to Arbitration of Competition Law Disputes: Competition Authorities as Amici Curiae and the Status of Their Decision in Arbitral Proceedings. *European Business Law Review*, 2008. Special Edition, 107.

⁴³ TALBOT i. m.; KOMNINOS i. m. 4–6.

⁴⁴ Sok esetben nincsenek meg a megfelelő eszközei a választottbíróóságoknak az esetleges versenyszabályt sértés felderítésére (BLESSING i. m. 26.).

⁴⁵ Carl NISSER – Gordon BLANKE: Reflections on the Role of the European Commission as Amicus Curiae in International Arbitration Proceedings. *ECLR*, Issue 4. 2006. 174.

hatóság mind aktív, mind passzív részvételét jelenti a (választott)bíróági eljárásban, a Modernizációs Rendelet 15. cikke által megteremtett szerkezetnek megfelelően.

Az Unió versenyjogára szorítkozva az extraterritoriális hatály alapján a Bizottság jogosultsága a beavatkozásra megalapozható, de kérdéses, i) hogyan várható el az Európai Versenyhálózattól, hogy információkat adjon ki, ii) illetve hogyan fér ez össze a választottbíróági eljárás jellemzőivel, különösen annak nem nyilvános voltaival?

A fentiek megválaszolása nem választható el teljesen egymástól, az információ kérése könnyen egyfajta konzultációba mehet át ugyanis, ha például a Bizottság a kérdés további tisztázását kéri.⁴⁶

Az első kérdésről megjegyzendő, hogy az *Együtműködési közlemény* az információ átadásának előfeltételeként kezeli az EUMSZ 339. cikke által támasztott titoktartási követelményt, mely az „Unió intézményeinek tagjai, a bizottságok tagjai, valamint az Unió tisztviselői és egyéb alkalmazottai” vonatkozásában áll fenn⁴⁷ – így értelemszerűen a választottbíróóságokra nem vonatkozik. A probléma komolyságát jól mutatja, hogy bizonyos esetekben még a tagállami bíróságokkal szemben is – melyeket az Európai Versenyhálózat tagjaként kezelnek⁴⁸ – kizárja a dokumentum az információ átadását.⁴⁹

A második kérdés elemzésénél tanácsos a Modernizációs Rendelet 15. cikke által felállított szerkezetet követni, és külön tárgyalni: i) a jogot a Bizottságtól való információ, vagy az Unió versenyjog alkalmazására vonatkozó vélemény kérésére; ii) ítéletmegküldési kötelezettséget a Bizottság részére; illetve iii) a versenyhatóságok és a Bizottság írásbeli – és beleegyezés esetén szóbeli – észrevétel megtételére vonatkozó, illetve ennek érdekében a szükséges dokumentumok kikérésére vonatkozó jogát.

Az információ kérésére vonatkozó jog a választottbíróóságok szemszögéből akkor okozhat problémát, ha a kérdés megválaszolásához a Bizottság a körülmények pontosítását, tisztázását kéri,⁵⁰ ez ugyanis ellentétben állhat az eljárás nem nyilvános voltaival, titkos jellegével.⁵¹ Az összeütközés még erőteljesebben jelentkezik az ítélet Bizottsághoz való továbbításának kötelezettsége vonatkozásában.

A harmadik pont a legproblematisabb, ez esetben a hatóság direkt módon beavatkozik az állami bíróságok eljárásába, s a Modernizációs Rendelet annak a lehetőségét is megteremti, hogy ez a jogkör bizonyos tagállamokban ennél szélesebb is legyen.⁵²

Az *Együtműködési közlemény*, amikor az *amicus curiae* kérdéskörét tárgyalja, az állami bíróságok esetén is hangsúlyozza a bírói függetlenség megőrzésének és Bizottság általi tiszteletben tartásának fontosságát,⁵³ az elv azonban a választottbíráskodás esetében még hangsúlyosabb.

⁴⁶ Együtműködési közlemény 22. bek.

⁴⁷ EUMSZ 339. cikk és Együtműködési közlemény 23–25. bek.

⁴⁸ Együtműködési közlemény 2. bek.

⁴⁹ Uo. 26. bek.

⁵⁰ Uo. 22. bek.

⁵¹ BLESSING i. m. 17.

⁵² A Tanács 1/2003/EK Rendelete (2002. december 16.) a Szerződés 81. és 82. cikkében meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról 15 cikk (4) bek.

⁵³ Együtműködési közlemény 19. bek.

Az, hogy a választottbírók nem kötelezhetők az intervenció túrésére, a jogirodalomban egységes és megkérdőjelezhetetlen álláspont,⁵⁴ sokkal inkább az „önkéntesség” – ha valamelyik fél, vagy diszkréciós jogkörével élve maga a választottbírók kezdeményez⁵⁵ – vet fel kérdéseket.

Nazzini szerint a következő szempontokat kell figyelembe venni a versenyhatóság választottbírói eljárás tárgyát képező ügybe való beavatkozása esetén: i) a legal-kalmasabb a beavatkozásra az a szakasz, amikor a bíróság az ítélet érvényességét vagy kikényszeríthetőségét vizsgálja; ii) a beavatkozás soha nem engedélyezhető a felek megállapodása ellenére; iii) ha nincs megállapodás, a választottbírók megengedheti, illetve kérheti az intervenciót ha ennek hiányában az ítélet érvénytelenítésének vagy kikényszeríthetlenségének reális kockázata forog fenn; iv) a beavatkozásnak meg kell maradnia a kikényszeríthető ítélet meghozatalához a feltétlenül szükséges határok között; v) a választottbíróknak mindig szem előtt kell tartania annak fontosságát, hogy a felek egyenlőségét és az eljárás nem nyilvános jellegét biztosítsa; vi) a beavatkozásra minden esetben lehetőség van a választottbírók ítéletek bírósági felülvizsgálata során.

Gordon Blanke a probléma tárgyalásánál ketté választja a „rendes” („ordinary”) és a „jogorvoslathoz kapcsolódó” („remedy related arbitration”) választottbírók eljárást. A „hagyományos” verzió esetén Nazziniéhez hasonló elvek követését tartja megfelelőnek, a kötelezettségvállalás választottbírók klauzulájából származó eljárások esetén azonban az általa kidolgozott „legjobb gyakorlatok” („best practices”) lényegesen nagyobb terjedelmű beavatkozást tennének lehetővé.⁵⁶

Fontos megjegyezni, hogy a versenyhatóságot nem köti a választottbírók ítélet az ő *amicus curiae*-ként való fellépése ellenére sem. Tehát az nem garancia arra, hogy a későbbiekben nem indít eljárást, illetve arra sem, hogy az ítélet később nem válik kikényszeríthetlenné vagy semmissé. Ennek csak a kockázatát csökkenti.

4.2.2. AZ UNIÓS VERSENYJOG EGYSÉGES ALKALMAZÁSA

A következő fontos kérdéskör a Modernizációs Rendelet 16. cikke által megfogalmazott, az uniós versenyjog egységes alkalmazására vonatkozó követelmény kapcsán vetődik fel. A Rendelet itt is a nemzeti bíróságokra ró kötelezettségeket: i) a tagállami bíróságok olyan kérdésben, mely már bizottsági határozat tárgyát képezi, nem hozhatnak a Bizottsággal ellentétes döntést; illetve ii) a nemzeti bíróságoknak kerülniük kell olyan határozat meghozatalát, amely a Bizottság által kezdeményezett eljárásban a Bizottság által tervezett határozattal ellentétben állna – e célból mérlegelhetik az eljárás felfüggesztésének szükségességét.⁵⁷

Nazzini szerint, ha a választottbírók alkalmazják a versenyjogot, az első pontban említett döntéseket is számításba kell venniük annak részeként.⁵⁸ Érdekes kérdéseket vet fel álláspontja, ha egy bizottsági döntés tárgya nem adott feleknek az adott

⁵⁴ NAZZINI i. m. 16–18.; KOMNINOS i. m. 34–36.; BLESSING i. m. 17–18.

⁵⁵ NAZZINI i. m. 89–91.

⁵⁶ NISSER–BLANKE i. m. 174.

⁵⁷ 1/2003/EK 16. cikk (1) bek.

⁵⁸ NAZZINI i. m. 109.

eljárás tárgyát képező magatartása, viszont az eset körülményei hasonlóak. Amennyiben elfogadjuk, a Bizottság döntései mintegy precedens jelleget nyernének.

Azonban ha a Bizottság korábbi döntése ugyanazon felek ugyanazon magatartására vonatkozik, célszerű azt a választottbírói ítélet kikényszeríthetőségének biztosítása érdekében erre vonatkozó konkrét jogszabályi rendelkezés hiányában is figyelembe venni.

A folyamatban levő ügyek esetében gyakran már az nehézségekbe ütközhet, hogy a választottbírósnak tudomása legyen a versenyhatóság előtt folyamatban levő eljárásról, ha pedig tisztában is van annak megindulásával, az korántsem jelenti azt, hogy arról egyéb adatokkal is rendelkezik.

Kérdéses az is, felfüggesztheti-e a választottbírótság emiatt az eljárását. Lehetséges, hogy azzal a kéressel forduljon a felekhez, hogy az ügyet vessék alá a releváns versenyhatóságnak? Mi a teendő abban az esetben, ha ez valamelyik fél kezdeményezésére történik, a másik fél viszont tiltakozik?⁵⁹

Természetesen a választottbírói testületnek ebben az esetben is őrködni kell a nem nyilvános eljárás fenntartása és a felek egyenlőségének biztosítása felett, és erre csak akkor kerülhet sor, ha a felek megállapodásával nem ellentétes.⁶⁰

Említett kérdések megválaszolására nem létezik egységes álláspont. A választottbírák egy csoportja elutasítja, hangsúlyozva e fórum joghatóságának kizárólagos jellegét, és függetlenségét a közigazgatástól.⁶¹ Esetükben kérdéses, mi a helyzet a felek alávetésre, illetve felfüggesztésre irányuló kívánalma esetén, hiszen a választottbírótság joghatósága, melynek függetlenségét hangsúlyozzák, a felek megállapodásán alapul.

Velük merőben ellentétes véleményt fogalmaz meg a másik tábor a *Masterfoods* döntés⁶² és a Modernizációs Rendelet⁶³ alapján. Erre az álláspontra helyezkedik Komninos is a jogirodalomban, aki – bár hangsúlyozza a helyzet helytelenségét – megállapítja, hogy a választottbíróságok és a Bizottság viszonyát rendező jogszabály elfogadásáig szükségsszerű a tagállami bíróságokra vonatkozó joganyagot analógia alapján alkalmazni a választottbíróságokra.⁶⁴

5. A felülvizsgálat⁶⁵ problematikája

A legtöbb jogrendszerben csak rendkívül szűk – kiterjesztően nem értelmezhető – körben van helye a választottbíróági ítéletek bíróságok általi felülvizsgálatának.⁶⁶ Komninos ezt a roppant találó „végső garancia”, „végső biztosíték”⁶⁷ elnevezéssel illeti, hiszen a cél elsősorban a felülvizsgálat elkerülése lenne.

⁵⁹ BLESSING i. m. 15.

⁶⁰ NAZZINI i. m. 108.

⁶¹ BLESSING i. m. 16.

⁶² C-344/98 sz. ügy *Masterfoods Ltd. kontra HB Ice Cream Ltd.* [EBHT 2000., I-11369. o.] 52. pont.

⁶³ 1/2003/EK 16. cikk (1) bek.

⁶⁴ KOMNINOS i. m. 18–27.

⁶⁵ A választottbíróági ítéletekkel szemben nincs helye rendes jogorvoslatnak. Felülvizsgálat elnevezés alatt két külön jogintézmény: az érvénytelenítés, illetve az exequatur eljárás tárgyalására kerül sor.

⁶⁶ TALBOT i. m.; KOMNINOS i. m. 37.

⁶⁷ KOMNINOS i. m. 36.

Mint általában a választottbíráskodással kapcsolatos kérdéseknek, ennek a szabályozása is országonként eltérő lehet, s a tagállami szabályozást az uniós versenyjog vonatkozásában is tiszteletben kell tartani.⁶⁸

Egy választottbírói ítélet megtámadására az Európai Unióban közrendi kifogás alapján csak annyiban van lehetőség, amennyiben a közrend sérelmére való hivatkozást, mint megtámadási okot a tagállami szabályozás lehetővé teszi. A közrendi klauzula mindemellett – mintegy „biztonsági szelep”-ként, avagy „vészkiárat”-ként⁶⁹ – a legtöbb ország jogában megtalálható.

Az UNCITRAL Mintatörvény megengedi az érvénytelenítést a közrendi kifogásra való hivatkozással,⁷⁰ illetőleg a New York-i Egyezmény⁷¹ is lehetővé teszi erre hivatkozással az ítélet elismerésének és végrehajtásának megtagadását.⁷²

Az *Eco Swiss*-döntés alapján az uniós versenyszabályok közvetlenül a tagállamok közrendjének részét képezik, és a New York-i Egyezmény vonatkozásában is közrendi jellegű normának minősülnek,⁷³ így megsértésük esetén mindkét eljárás lefolytatása lehetséges.

A *Thalès*⁷⁴ és az *Eco Swiss*-döntések óta jelentős vitákra okot adó kérdésként merül fel a bírósági felülvizsgálat terjedelme, ugyanis a bírói gyakorlat nem egységes ennek kérdésében.⁷⁵

Kétféle megközelítés alakult ki: a „maximalista” (alapja az *Eco Swiss*-ítélet) és a „minimalista” szemlélet (alapja a *Thalès*-ügyben született döntés), valamint további tagállami bírósági ítéletek is születtek mindkettő alapján.⁷⁶

A *minimalista* nézet lényege, hogy a felülvizsgálatra csak súlyos esetekben kerülhet sor, például kőkemény horizontális megállapodások esetén, vagy ha a választottbírói fórum teljesen mellőzte az uniós versenyjogot annak ellenére, hogy alkalmazásában a felek megállapodtak.⁷⁷ Ezzel szemben *maximalista* álláspont szerint nem lehetséges

⁶⁸ *Eco Swiss* 37. és 47. pont.

⁶⁹ KECSKÉS László – NEMESSÁNYI Zoltán: Magyar közrend – nemzetközi közrend – közösségi közrend. *Európai Jog*, 2007/3. 21.

⁷⁰ UNCITRAL Mintatörvény, 34. cikk (2) bek. (IV) (b) (i) pontok.

⁷¹ A külföldi választottbírói határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, New Yorkban 1958. június 10-én kelt Egyezmény. V. cikk, (2) bek (b) pont.

⁷² HORVÁTH–KÁLMÁN i. m. 9.; RAFFAI Katalin: A közrend a kereskedelmi választottbíráskodásban. *Külgazdaság*, 2007/1–2. Jogi melléklet. 1–12.

⁷³ RAFFAI KATALIN: *A nemzetközi magánjogi közrend rétegei – különös tekintettel a közösségi és a magyar jogra*. Doktori értekezés. Budapest, 2008. 89.

⁷⁴ *Thalès v. Euromissile*, CA Paris, 18-11-04, (2005) Rev.Arb. 750.

⁷⁵ Pierre HEITZMANN – Jacob GRIERSON: SNF v Cytec Industrie: National Courts Within the EC Apply Different Standards to Review International Awards Allegedly Contrary to Article 81 EC. *Stockholm International Arbitration Review*, 2007/2. 39–49.

⁷⁶ Minimalista szemlélet: *Thalès* ügy, Schott, OLG Thüringer, 8.8.2007, 4 Sch 3/06 – 58 WuW 353 (2008), Soc. Nuovo Pignone v. Schlumberger SA, Florence Court of Appeal, 21-3-2006, Terra Armata Srl v. Tensacciai SpA, Milan Court of Appeal, 5-7-2006, 25 Bull.ASA 618 (2007), Republic of Latvia v. Latvijas Gaze, Svea Court of Appeal, 4-5-2005, Case No. T 6730-03, maximalista szemlélet: *Marketing Displays International Inc. v. VR Van Raalte Reclame BV*, Pres. Rechtbank The Hague, 27-5-04, KG/RK 2002-979 and 2002–1617, 8(2) SIAR 201 (2006)

⁷⁷ KOMNINOS i. m. 45.

a különbségtétel, mivel az *Eco Swiss* döntés alapján a versenyszabályok egységesen kötelező alkalmazást igénylő normák csoportjába tartoznak, függetlenül a jogsértés súlyosságától.⁷⁸ A jogirodalom⁷⁹ és a tagállami bíróságok⁸⁰ nagy része a minimalista álláspontot tekinti követendőnek.

A közrendet *Mádl* és *Vékás* megfogalmazása alapján definiálva, egy jogrendszer „kemény magja”-ként, melynek célja az adott rendszer gazdasági, társadalmi, politikai, erkölcsi alapjainak közvetlen védelme, illetve társadalmi-politikai értékrendjének érvényre juttatása,⁸¹ megalapozott a *minimalista* álláspont térnyerése. A kisebb versenyjogsértések nem sértik olyan mértékben ezt a központi értékrendet, hogy az megalapozza a közrendi kifogás bevonásának szükségességét. A *minimalista* álláspont azonban komoly elhatárolási problémákat okoz, kérdéses ugyanis hol kezdődik a már közrendi sérelmet eredményező, komoly versenyjogsértés?

A jogbiztonság szempontjából ennek veszélyeit tökéletesen szemléltetik az *SNF v. Cytec* ügyek, melyekben a felülvizsgálatra joghatósággal rendelkező francia és belga bíróság egymással ellentétes álláspontot követett, s ugyanazon választottbírói ítélet érvényességére nézve merőben ellentétes döntéseket hozott.⁸²

A megoldás szempontjából érdekes fejleményeket hozhatna a Brüsszel I. Rendelet felülvizsgálata, mely jelenleg kizárja hatálya alól a választottbírókat.⁸³ Az átalakítását célzó Zöld Könyv arról tanúskodik, hogy az évek gyakorlata során felismerték, ez a kizárás milyen veszélyeket rejt magában, s javasolja annak – legalább részleges – bevonását a jelenlegit felváltó, új szabályozás hatálya alá,⁸⁴ ami mindenképpen üdvözlendő lenne, realizálódására azonban sajnálatos módon egyre kevésbé esély mutatkozik.⁸⁵

Kétségtelenül nem lenne egyszerű szabályozási feladat, viszont amennyiben erre sor kerülne, az *Eco Swiss*-ítéletben kimondott közrendi jelleg fennállna e Rendelet vonatkozásában is, így vonatkoztathatók lennének rá a Brüsszel I. Rendelet közrend fo-

⁷⁸ TALBOT i. m.

⁷⁹ TALBOT i. m.; KOMNINOS i. m 42–47.; HEITZMANN–GRIERSON i. m. 39–49.; Emmanuel GAILLARD: Extent of Court Review of Public Policy. *New York Law Journal*, 5. April 2007.

⁸⁰ Thalès ügy, Schott, OLG Thüringer, 8.8.2007, 4 Sch 3/06 – 58 WuW 353 (2008), Soc. Nuovo Pignone v. Schlumberger SA, Florence Court of Appeal, 21-3-2006, Terra Armata Srl v. Tensacciai SpA, Milan Court of Appeal, 5-7-2006, 25 Bull.ASA 618 (2007), Republic of Latvia v. Latvijas Gaze, Svea Court of Appeal, 4-5-2005, Case No. T 6730-03

⁸¹ MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1997. 117.

⁸² Ld. bővebben: HEITZMANN–GRIERSON i. m. 39–49.

⁸³ A Tanács 44/2001/EK Rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, 1. cikk (1) bek. (d) pont.

⁸⁴ *Zöld könyv – A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 44/2001/EK Tanácsi rendelet felülvizsgálatáról*. COM/2009/0175 végleges, 9.

⁸⁵ Hans van HOUTTE: *European Parliament Committee Expresses Views on Arbitration and Court Jurisdiction*. <http://kluwerarbitrationblog.com/blog/2010/07/12/european-parliament-committee-expresses-views-on-arbitration-and-court-jurisdiction/> (2010. 09. 10.).

galmának értelmezésével kapcsolatban született Európai Bírósági ítéletek,⁸⁶ ami megteremthetné az egységes alkalmazás, így a nagyobb jogbiztonság alapjait.

6. Konklúzió

A versenyjog és választottbíráskodás „kibékítése” a magánjogi igényérvényesítés térnyerésének előmozdításában komoly segítséget nyújthatna, ennek látványos kibontakozását azonban a jelenleg tisztázatlan kérdések még akadályozzák.

A közös nevező megtalálása elsősorban a szabályozás feladata lenne, azonban úgy tűnik, a választottbíráóságok és az uniós jog, illetve intézmények viszonyát rendező dokumentumok még váratnak magukra.

A közelmúltban felmerült a Brüsszel I. Rendelet hatályának – legalább részleges – kiterjesztése a választottbíráóságokra. Bár minden problémát ez nem oldana meg, kétértelműen hozhatna előrelépést. Sajnálatos módon azonban ennek lehetősége is megghiúsulni látszik.⁸⁷

A felvetett problémák egy részére a joggyakorlat – mintegy kényszerhelyzetben – már kialakított megoldási módszereket, melyek azonban nem egységesek, ami kedvetlen mind a jogbiztonság, mind az uniós jog egységes alkalmazása szempontjából.

⁸⁶ Ld. pl. C-7/98. sz. ügy *Dieter Krombach v. André Bamberski*, [EBHT 2000., I-01935] 23. pont.

⁸⁷ HOUTTE i. m.